

<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-120-141>

УДК 378

Суліма Євген
Деніжна Світлана

Академічна доброчесність: етичне та нормативно-правове регулювання в університетському співтоваристві

Анотація

У статті обґрунтовується актуальність проблеми етичного та нормативно-правового регулювання процесу формування академічної доброчесності в закладах вищої освіти.

Мета статті – здійснити аналіз інструментів етичного та нормативно-правового регулювання в університетському співтоваристві та висвітлити практичний досвід їх впровадження в Університеті державної фіскальної служби України. У *змісті* статті розкривається сутність академічної доброчесності, характеризуються види її порушень. Відстежується еволюція створення міжнародної нормативно-правової бази з формування академічної доброчесності. Здійснюється аналіз положень вітчизняних законодавчих актів щодо академічної доброчесності та види стягнень за її порушення. Розглядаються нормативні документи етичного та нормативно-правового регулювання в академічному співтоваристві Університету державної фіскальної служби України. Виявляються особливості інфраструктури та системної організації діяльності університету з формування академічної доброчесності. На основі виявлених проблем визначаються пріоритетні напрями, форми та методи діяльності університету з удосконалення процесу, що розглядається. У статті використано такі *методи*, як: історичний аналіз; контент-аналіз при роботі з етичними та адміністративними документами закладу вищої освіти; опитування науково-педагогічних працівників; статистичний аналіз автоматичної перевірки текстів наукових статей на унікальність.

Результати дослідження. Аналіз інструментів етичного та нормативно-правового регулювання академічної доброчесності виявив пріоритетні напрями, механізми, форми та методи роботи з формування академічної доброчесності та запобігання її порушень суб'єктами освітньої та наукової діяльності за міжнародними стандартами. На основі висвітлення досвіду Університету державної фіскальної служби України розглянуто організаційну систему управління процесом формування академічної доброчесності в університетському співтоваристві.

Висновок. Досягненню позитивних результатів етичного та нормативно-правового регулювання академічної доброчесності сприяє впровадженню фундаментальних цінностей, принципів, правил і норм академічної етики в університетському співтоваристві. Вивчення досвіду Університету державної фіскальної служби України з формування академічної доброчесності у суб'єктів освітньої та наукової діяльності свідчить про практичну значущість запропонованої організаційної системи управління даним процесом, успішність функціонування якої забезпечується використанням цифрових технологій, сучасного методичного забезпечення та технічного обладнання.

Ключові слова: академічна доброчесність, етичні принципи, порушення академічної етики, інструменти етичного та нормативно-правового регулювання, організаційна система управління процесом формування академічної доброчесності.

Вступ

Сучасний розвиток науки в період інформатизації, цифровізації, технологізації супроводжується постійним оновленням знань, нескінченним потоком інформації, появою численних нововведень і впровадженням інновацій.

Однак завдяки використанню інформаційних технологій та глобальної мережі Інтернет відбувається не тільки інтелектуальне збагачення людей, відкриваються невичерпні можливості для комунікативної взаємодії в сучасному суспільстві, а й виникають проблеми із зловживанням доступу до інформації, її привласнення та фальсифікація. Випадки некоректних дій суб'єктів наукової та освітньої діяльності, порушення ними академічної етики призводять до втрати новизни наукового дослідження, оригінальності його ідеї та відсутності самостійності у процесі наукового пошуку.

На жаль, порушення етичних норм зустрічається на різних академічних рівнях: від студентів, магістрантів і аспірантів до професорсько-викладацького складу університетів і науковців дослідницьких академій. Порушення академічної доброчесності негативно впливає на якість навчання, неетичні прояви свідомості здобувачів вищої освіти та науковців.

Певна річ, провідними механізмами протидії інтелектуальним запозиченням виступають моральні та професійні цінності, етичні кодекси, норми дотримання авторських прав, законодавчі акти щодо академічної доброчесності суб'єктів наукової та освітньої діяльності.

Безперечно, дотримання наукової етики та принципів академічної доброчесності є підґрунтям для підвищення якості досліджень і публікацій, успішного співробітництва між авторами, рецензентами, експертами, редакторами, видавцями наукових праць.

У зв'язку з цим актуальності набуває дослідження проблеми формування академічної доброчесності (academic integrity) у суб'єктів наукової та освітньої діяльності, що передбачає усвідомлення ними моральних цінностей, створення оптимальних умов для практичної реалізації принципів і правил наукової етики, вироблення та функціонування механізмів етичного та нормативно-правового регулювання в університетському співтоваристві.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить про посилений інтерес зарубіжних і вітчизняних науковців до поставленої проблеми.

У цьому аспекті майже 30 років працюють дослідники Міжнародного центру академічної доброчесності (ICAI), який є структурним підрозділом Інституту етики Ратленда в Університеті Клемсона (США). Діяльність цього Центру спрямована на розповсюдження цінностей академічної доброчесності в наукових і академічних співтовариствах, а саме: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності. Колектив авторів проєкту «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» пропонує розглядати вказані цінності не як абстрактні принципи, а використовувати їх для розвитку здатності приймати етичні рішення та діяти відповідно до них, втілюючи свої моральні ідеали в практичній діяльності.

Академічна доброчесність тлумачиться представниками Центру в широкому контексті. Цей феномен інтерпретується як спосіб змінити світ завдяки діалогу між академічними співтовариствами університетів з питань реалізації етичних цінностей, удосконалення університетського середовища, розвитку міжнародного партнерства і формування культури суспільства.

З точки зору дослідників творчий аспект формування академічної доброчесності включає розробку нових програм і проєктів з протидії нечесності та поширення академічної етики серед суб'єктів наукової та освітньої діяльності, заохочення їх до прийняття етичних рішень, стимулювання особистої, інституційної та культурної діяльності на основі цінностей та міжнародних стандартів академічної доброчесності.

Американські дослідники розкривають значення академічної доброчесності як соціальної довіри суспільства до авторитету сучасної науки на всіх її рівнях, у тому числі процесу дослідження та отримання результатів (Academic Bill of Rights, 2003).

Так, у статті «Використання пошукової системи Google для виявлення дослівного плагіату в магістерських дисертаціях: попереднє дослідження» американські вчені М. Маккалоу (McCullough) та М.Холмберг (M. Holmberg), аналізуючи наукові праці у галузі медицини та біології, виявили у 27% робіт порушення академічної доброчесності, зокрема: наявності плагіату, дублювання вже опублікованих даних дисертаційних досліджень, текстових запозичень (McCullough, M. Holmberg, 2005). Обґрунтована критика несумлінного ставлення авторів до етичних норм наукових публікацій міститься у праці «Плагіат у наукових дослідженнях і публікаціях та способи його запобігання» американського вченого І. Масіча (Masici, 2014).

Певної уваги заслуговують зауваження зарубіжних дослідників з приводу некоректних дій суб'єктів освітньої галузі, а також пропонувані рекомендації з формування академічної доброчесності у студентів при написанні ними курсових і дипломних робіт (Ryan G. Bonanno, H. Krassl, 2009).

Узагальнюючи положення зарубіжних дослідників, слід зазначити, що їх поєднує думка про те, що всі види порушень академічної доброчесності (плагіат, самоплагіат, фальсифікація отриманих даних у дослідженнях, оплата за виконання наукової роботи за замовленням, несумлінна поведінка рецензентів і експертів) підривають авторитет сучасної науки та освіти, за що порушник має відповідати певним чином.

Пильна увага до наукової етики приділяється у вітчизняній науці та освіті. Так, кандидат юридичних наук Я.О.Тицька присвятила академічній доброчесності наукову статтю «Академічна доброчесність як елемент системи забезпечення якості освіти». Розкриваючи змістовий аспект організації діяльності університету щодо формування академічної доброчесності, дослідниця пропонує зорієнтовувати суб'єктів освітньої діяльності на дотримання вимог кодексу честі та етичних норм академічного середовища, виховувати повагу до наукового дослідження, застосовувати заходи протидії плагіату та іншим видам академічної недоброчесності. Авторкою висвітлюються ризики ціннісних трансформацій та переосмислення етичних орієнтирів університетської науки, розглядаються наслідки застосування академічної відповідальності суб'єктів освітньої та наукової діяльності в сучасних умовах (Тицька, 2018).

Позиції вітчизняних науковців ґрунтовно висвітлені в колективній монографії «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету». Автори приділяють особливу увагу впровадженню в закладах вищої освіти України американського досвіду формування академічної чесності як студентів і аспірантів, так і дослідників. У цьому аспекті розкривається значення етичних принципів у взаємовідносинах між академічними співтовариствами, у досягненні корпоративної солідарності та довіри між викладацькими й науковими колективами. Зауважується, що визначення власних моральних стандартів, турбота про академічну репутацію університетів виступають механізмами внутрішньої саморегуляції професійної спільноти та її етичними пріоритетами. Усвідомлений моральний вибір є виявом прагнення вітчизняного університетського співтовариства захистити норми права та академічні цінності, забезпечити якість результатів навчання (Фінікова, Артюхова, 2016).

Проте створення організаційної системи управління процесом формування академічної доброчесності з використанням етичних і нормативно-правових механізмів регулювання університетського співтовариства ще не стало предметом наукового дослідження у вітчизняній науці. Тому актуальності набуває вирішення поставленої проблеми дослідження на засадах

вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду формування академічної доброчесності (на прикладі діяльності Університету державної фіскальної служби України) завдяки функціонуванню механізмів і застосуванню організаційної системи управління даним процесом в університетському співтоваристві.

Мета статті – здійснити аналіз інструментів етичного та нормативно-правового регулювання в університетському співтоваристві та висвітлити практичний досвід їх впровадження в Університеті державної фіскальної служби України.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

– здійснити аналіз положень міжнародних і вітчизняних документів, використання яких передбачає етичне та нормативно-правове регулювання процесу формування академічної доброчесності в університетському співтоваристві;

– розкрити механізми, форми і методи впровадження інструментів етичного та нормативно-правового регулювання академічної доброчесності в закладах вищої освіти;

– висвітлити досвід організаційної діяльності з формування академічної доброчесності у суб'єктів освітньої та наукової діяльності Університету державної фіскальної служби України;

– виявити проблеми академічної етики, які виникають у суб'єктів освітньої діяльності в процесі наукового дослідження.

Методи дослідження

У статті застосовано метод історичного аналізу, за допомогою якого розкривається місія міжнародного співтовариства у формуванні академічної доброчесності, моральні цінності та етичні принципи асоціацій університетської спільноти Європейського Союзу та США; використано метод контент-аналізу при роботі з етичними та адміністративними документами закладу вищої освіти; метод опитування науково-педагогічних працівників, згідно якого здійснено кількісний аналіз проявів академічної нечесності серед викладацького складу університету; статистичний аналіз автоматичної перевірки текстів наукових статей на унікальність, що дозволив виявити дотримання принципів і норм академічної доброчесності здобувачами вищої освіти.

Результати дослідження

Етичною детермінантою успішності науково-освітнього процесу є академічна доброчесність, сутність якої вперше була сформульована в документі Центру академічної доброчесності (The Center for Academic Integrity), діяльність якого представлена співпрацею понад 200 американських закладів освіти (1999 р.).

Як відомо, академічна доброчесність є однією з основних вимог до освітян і науковців при публікації їх наукових праць, захисту дисертацій, підготовки дипломних і курсових робіт. Адже дотримання принципів і правил академічної етики забезпечує довіру суспільства до авторитету сучасної науки та освіти.

У науковій літературі феномен академічної доброчесності розглядається в таких аспектах:

- *індивідуальному*, – що передбачає дотримання академічної етики на персональному рівні – конкретного студента, викладача, науковця, керівника;

- *інституційному*, – що характеризується культивуванням академічної доброчесності на інституційному рівні, тобто на рівні закладу вищої освіти або наукової установи, яка включає впровадження етичних принципів у навчальний процес, оцінювання та рейтингування академічного персоналу;

- *системному*, – який призваний практично реалізовувати моральні цінності та етичні принципи академічної доброчесності на рівні системи вищої освіти та науки на засадах законодавчих і нормативно-правових актів;

- *колегіальному* – на рівні академічного середовища у широкому його розумінні як формального/неформального об'єднання суб'єктів освітньої та наукової діяльності (студентів, аспірантів, дослідників, викладачів, адміністраторів, рецензентів, експертів) (Дехтярьова, 2016).

Наразі феномен академічної доброчесності набуває міжнародного й державного значення, що розширює масштаби його дослідження та практичного втілення. Так, ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» відкрила нові можливості для створення ефективного механізму забезпечення наукової етики, розширення демократичних прав і академічної свободи, підвищення якості наукової та освітньої діяльності.

У Законі України «Про освіту» поняття «академічна доброчесність» визначається як сукупність етичних принципів і правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень».

У ст. 42 вищезазначеного Закону розкриваються правила для освітян і науковців при написанні дослідження: а) посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; б) дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; в) надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; г) контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання.

У вказаній статті цього законодавчого акту виокремлюються правила дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти, а саме: самостійне виконання навчальних завдань, здійснення контролю результатів навчання; посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності; використання методики дослідження і джерел інформації.

Разом з тим, у статті 42 Закону України «Про освіту» подається характеристика неправомірних дій, які вважаються порушеннями академічної етики, а саме:

академічний плагіат – оприлюднення наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості);

самоплагіат – відтворення тексту без посилання на джерело інформації власних раніше опублікованих текстів;

фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

спісування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;

необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Наслідками протиправних дій з наукової етики та проявів академічної недоброчесності можуть бути стягнення, які застосовуються до порушників академічної доброчесності, котрі можуть виступати дієвими заходами з етичного та нормативно-правового регулювання процесу формування академічної доброчесності в університетському співтоваристві.

Згідно даного Закону притягнення до академічної відповідальності передбачає застосування таких стягнень: відмова в присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавленні присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Вказані стягнення є вимушеними діями на законодавчому рівні, оскільки наукові ступені та вчені звання з академічної галузі перейшли до соціальної та набули формальних ознак статусу особистості. Адже нерідко приналежність до наукової корпорації стала атрибутом суспільної значущості та розрахована на складання враження про особистість, а також на визнання вітчизняного наукового ступеня його закордонним еквівалентом.

До академічної відповідальності можуть бути притягнені й здобувачі вищої освіти, зокрема застосовуються такі заходи: повторне оцінювання (контрольна робота, іспит, залік); повторне проходження частини освітньої програми; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення пільг з оплати за навчання.

Отже, академічна доброчесність певною мірою передбачає адміністративну відповідальність і санкції за порушення її принципів, правил і норм. Застосування санкцій та відповідальності є одним з основних способів етичного та нормативно-правового регулювання проявів академічної доброчесності в університетському співтоваристві, підвищення якості вищої освіти та наукових досліджень.

У Законі України «Про вищу освіту» наголошується на відповідальності закладу вищої освіти за виявлення академічної недоброчесності, зокрема плагіату у дисертаційних роботах.

Відповідно до положень статті 6 Закону «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. компетентним органом у прийнятті рішення про наявність або відсутність академічного плагіату в наукових дослідженнях, за якими присуджується науковий ступень, є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

Аналізуючи *причини* порушення академічної доброчесності, перш за все, слід виокремити такі:

- правова необізнаність щодо положень законодавчих актів і принципів академічної етики;
- ігнорування правил і норм наукової діяльності;
- прагнення набути особисту вигоду завдяки нечесним діям;
- обмеження часу для написання наукової роботи;
- недостатня відповідальність і увага до наукового дослідження.

На жаль, у науковій та освітній практиці до теперішнього часу існують також певні *чинники*, які впливають на прояви академічної недоброчесності, а саме: а) умови праці – деградація експериментальної та лабораторної бази, відсутність сучасного дослідницького обладнання, необхідних технологічних комплексів, ресурсного та фінансового забезпечення для проведення досліджень; б) реальні потреби часу на наукове дослідження, які фактично не враховуються при розподілі навантаження науково-педагогічних працівників; в) фінансова неспроможність закладів вищої освіти забезпечити належні інвестиції у власний професійний розвиток – наукові стажування, публікації за кордоном, підвищення рівня володіння іноземними мовами та

складання відповідного сертифікаційного екзамену; г) матеріальне становище – відсутність належної заробітної плати у науково-педагогічних і наукових працівників та нерідко складні побутові умови, які не відповідають мотиваційним пріоритетам, розширюють коло стимулювання до порушень принципів академічної доброчесності.

Певна річ, можуть існувати суб'єктивні та об'єктивні причини та чинники порушень академічної доброчесності. Проте недостатня обізнаність у законодавчих положеннях і небажання дотримуватись принципів і правил академічної етики не є виправданням як для освітян і науковців, так і для здобувачів вищої освіти. Підтвердженням цьому судженню є етичне та нормативно-правове регулювання процесу формування академічної доброчесності на державному рівні та посилення заходів за прояви академічної недоброчесності. Адже, невідповідність цінностям, принципам і нормам академічної доброчесності впливає на дестабілізацію відносин в університетському співтоваристві.

Слід зауважити, що вітчизняне суспільство у разі виявлення академічної недоброчесності (плагіату, фальсифікації тощо) у дисертаційних роботах не проявляло принципової позиції й не реагувало належним чином на такі випадки.

Проте європейська практика свідчить про конфлікти, пов'язані з плагіатом у дисертаціях прем'єр-міністра Румунії Віктора Понти, міністра оборони ФРН Карла-Теодора Гуттенберга (Karl Theodor zu Guttenberg), заступника Президента Європейського Парламенту Сільвани Кох-Мерін (Sylvana Koch-Merin), президента Угорщини Пала Шмітта, міністра освіти ФРН Аннети Шаван (Bazdaric, 2012). Виявлення академічної недоброчесності призвело до закінчення політичної кар'єри авторитетних осіб державного рівня й відсторонення їх від суспільно значущої діяльності.

Отже, неправомірні дії в міжнародному академічному співтоваристві оцінюються суворо й розглядаються як ганебне явище, для запобігання якого ведеться клопітка робота міжнародних академічних спільнот.

Ідея етичного та нормативно-правового регулювання наукової та освітньої діяльності університетів розвивається на міжнародному рівні вже декілька десятиліть: створюються декларації хартії, етичні кодекси, формуються комісії з академічної етики. У прийнятих документах містяться вимоги до університетських спільнот.

Відомим міжнародним документом, що свідчить про посилену увагу європейського співтовариства до проблеми академічної доброчесності є «Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні» (Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні, 2004).

У передмові до декларації йдеться про значення моральних цінностей та етичних стандартів у академічному співтоваристві, які, у свою чергу, впливають на науковий, культурний і політичний розвиток академічного персоналу та студентів, сприяють формуванню моральної культури суспільства.

У Бухарестській декларації зважується на необхідність дотримуватись моральних стандартів на всіх напрямках діяльності університетів. Особливу увагу приділено ролі академічної етики, культури та спільноти (academic ethos, culture and community) для розвитку вищих навчальних закладів, а також академічній доброчесності в процесах викладання та навчання (academic integrity in the teaching and learning processes). У Бухарестській декларації висвітлено демократичні, правові та управлінські аспекти академічної етики (democratic and ethical governance and management), яка формується на засадах академічної доброчесності та соціальної відповідальності (research based on academic integrity and social responsiveness).

Аксіологічний аспект академічної доброчесності, представлений у Бухарестській декларації, включає такі моральні цінності, як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та підзвітність. Цей перелік доповнено цінностями дослідницької діяльності, зокрема: інтелектуальної свободи та соціальної відповідальності, яких слід дотримуватись науковцям при виборі тем, методів і оцінюванні результатів дослідження.

Серед механізмів етичного регулювання процесу наукового пошуку та формування академічної доброчесності виділяється Кодекс етичних норм, зміст якого включає визначення етичних стандартів і висвітлення процедури їх практичної реалізації. Передбачається, що дотримання академічною спільнотою принципів і правил кодексу сприятиме мінімізації проявів академічної недоброчесності при виконанні наукового дослідження.

При вивченні міжнародного досвіду етичного та нормативно-правового регулювання академічної доброчесності на увагу заслуговує впровадження кодексів комерційних корпорацій в академічну практику закладів вищої освіти, що було запропоновано урядом Великої Британії (2005 р.). За пропозицією Ради з питань вищої освіти в британських університетах корпоративні кодекси були адаптовані до умов науково-освітнього процесу.

Значний внесок у розвиток корпоративної культури в університетських співтовариствах зробили американські дослідники, зокрема: Д. Бок – президент Гарвардського університету в 1971–1991 роках, автор книг з проблем вищої освіти США; Д. Джонстон – президент державного коледжу Буффало (штат Нью-Йорк), почесний канцлер SUNY (системи державних закладів вищої освіти в Нью-Йорку); К. Джерджен – професор психології коледжу Свартмора (штат Пенсильванія, США).

Особливості організації наукової та освітньої діяльності академічного співтовариства з позицій конструктивного підходу розкрито в документі «Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти», схваленому Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta Observatory (2012).

У цьому документі пропонується створення хартії університетів, діяльність яких має ґрунтуватись на таких принципах: 1) академічна чесність і етична поведінка при дослідженнях; 2) рівність, справедливість і відсутність дискримінації; 3) підзвітність, прозорість і незалежність; 4) критичний аналіз і повага до аргументованих думок; 5) відповідальність за використання активів, ресурсів і навколишнього середовища; 6) вільне та відкрите поширення знань та інформації; 7) солідарність за чесне поводження з міжнародними партнерами. Міжнародною асоціацією університетів було запропоновано практичні рекомендації з реалізації вказаних принципів в умовах академічного співтовариства. Цією асоціацією розроблено схему впровадження Кодексів етики для гарантування соціальної відповідальності закладів вищої освіти перед суспільством за надання якісної освіти та дотримання етичних норм науковців при проведенні досліджень.

Наступним кроком розвитку академічної доброчесності освітян стало визначення ціннісних орієнтирів, вироблення й функціонування механізмів внутрішньої саморегуляції академічного співтовариства на Пан-Європейській платформі з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти (ETINED). У межах цієї масштабної платформи активізувалась діяльність з обміну інформацією, протидії корупції, шахрайства в галузі освіти та науки з метою реалізації «Гельсінського порядку денного для якісної освіти в Європі» (2013 р.). Рада Європи прагнула організувати загальноєвропейську дискусію про спільні для всіх держав етичні проблеми, які впливають на розвиток сучасної науки та суспільства, визначила перспективи реалізації

принципів академічної етики для країн-членів культурної конвенції Ради Європи. З метою запобігання корупції, яка згубно впливає на розвиток та якість освіти було розроблено такі документи, як «Етичні принципи» та «Етична поведінка всіх учасників освітнього процесу» (2015 р.).

Вивчення міжнародного досвіду з досягнення академічної доброчесності в освітньому просторі Європі дозволяє врахувати особливості оцінок транснаціональної експертної мережі при формулюванні базових документів з академічної етики. Європейські практики є взірцем для системної діяльності з академічної доброчесності, зорієнтованої на викорінення корупційних дій в освітньому середовищі. Для прикладу варто згадати результати проекту «Вплив політик боротьби з плагіатом у вищій освіті Європи» («Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe»), за яким було проаналізовано методичні системи протидії порушенням академічної етики в країнах Європейського Союзу та розроблено рекомендації з популяризації культури академічної доброчесності.

У висновках рекомендацій пропонується об'єднати зусилля європейського університетського співтовариства для реалізації стратегії запобігання академічної недоброчесності, розвитку інституційної культури з метою отримання додаткових фінансових бонусів (грантів), досягнення прозорості та відкритості наукових досліджень, впровадження системи оцінювання та моніторингу якості досліджень за міжнародними стандартами.

Практична значущість вказаних рекомендацій для вітчизняної вищої школи становлять такі поради, як: а) визначення міжнародних стандартів академічної доброчесності; б) вироблення критеріїв ефективності університетської системи щодо її забезпечення згідно міжнародних стандартів; в) створення онлайн платформи для оцінки ефективності політики академічної доброчесності; г) надання практичної та фінансової підтримки з боку інституцій ЄС, відповідальних за вищу освіту, забезпечення та контроль якості, акредитацію та атестацію (ліцензування); д) створення програми підвищення обізнаності з наукової етики шляхом формування європейської мережі вчених, зацікавлених у просуванні передового досвіду у сфері академічної доброчесності.

Значним досягненням для розвитку академічної доброчесності в закладах освіти України є меморандум, підписаний 5 жовтня 2020 року Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) зі сервісом з перевірки текстів на плагіат Unicheck. Академічне співробітництво має бути спрямоване на створення ефективної системи забезпечення академічної доброчесності на національному рівні. Співпраця НАЗЯВО та Unicheck передбачає виявлення проблем у процедурах забезпечення якості освіти та порушень академічної доброчесності, зокрема плагіату. Для цього організуються заходи щодо запобігання плагіату в наукових роботах. Для набуття інформації про кількісні показники академічної недоброчесності, виявлені під час перевірок плагіату протягом певного періоду, в програму включено аналітичний модуль, необхідний для роботи адміністратора облікового запису Unicheck. Статистичні дані перевірок текстів наукових праць на оригінальність знаходяться у адміністратора облікового запису у вкладці «Аналітика».

Проте, у деяких університетах перевірка наукового тексту на оригінальність здійснюється за умов оплати послуг, що певною мірою ускладнює публікацію праць освітян і науковців. Правомірність таких дій викликає певні питання, вирішення яких, безумовно, утруднюється у зв'язку з недостатнім матеріальним становищем як науково-педагогічних і наукових працівників, так і здобувачів вищої освіти.

Втілення державної освітньої політики та міжнародного досвіду формування академічної доброчесності успішно здійснюється в Університету державної фіскальної служби України. На

увагу заслуговує позитивний досвід організаційної діяльності з етичного та нормативно-правового регулювання в академічному середовищі, створеному в названому закладі вищої освіти. Так, в наукову та освітню практику Університету державної фіскальної служби України впроваджено інструменти етичного та нормативно-правового регулювання, зокрема документи, які регламентують ціннісну, етичну та нормативно-правову складові академічної доброчесності. Серед них: «Положення про академічну доброчесність», «Положення про комісію з питань етики та академічної доброчесності», «Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату», «Кодекс академічної доброчесності», «Кодекс честі та корпоративної етики», «Положення про анкетування здобувачів вищої освіти», «Положення про внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти»; «Антикорупційна програма університету»; «Порядок визнання результатів навчання у неформальній освіті». Оприлюднення названих документів подається на офіційному сайті Університету державної фіскальної служби України у розділі «Навчання» (підрозділ «Відділ забезпечення якості вищої освіти»; вкладка «Нормативне забезпечення»).

У *структурі* вказаних документів містяться: а) положення освітньої політики щодо академічної доброчесності; б) цінності закладу вищої освіти (чесність і справедливість, сумлінність і відповідальність, коректність і тактовність, ініціативність і творча свобода); в) сформульовані принципи, норми та стандарти академічної поведінки університетської спільноти та керівників усіх рівнів; г) пред'явлені вимоги щодо дотримання нормативно-правових актів і моральних цінностей у процесі освітньої та наукової діяльності; д) розглянуто міри відповідальності за порушення академічної етики; е) унаочнюються зразки оформлення декларацій про дотримання вимог щодо академічної доброчесності; є) подається інформація про комісію з питань етики та академічної доброчесності.

Особливостями прийнятих документів, спрямованих на формування академічної доброчесності та запобігання її порушень є: намагання поєднати в етичних кодексах академічну та корпоративну форми кодифікації етики академічного співтовариства; прагнення досягнути високого рівня якості здобуття формальної та неформальної освіти; спрямування на протидію корупції в університетському середовищі.

У тексті вказаних етичних і нормативних документів закладено апробований в міжнародному університетському співтоваристві *механізм* досягнення академічної доброчесності – положення про організацію освітнього процесу, що включає дотримання норм корпоративної етики, адаптованих до академічного середовища. Формулювання подібних пунктів є показником готовності університету застосовувати певні санкції та дисциплінарні стягнення до порушників принципів, правил і норм академічної доброчесності.

Проте підкреслимо, що виправданим є використання етичних кодексів з намірами вказати ціннісні орієнтири для морального самоконтролю членів академічної спільноти університету, а не системи їх покарання.

Функціональний аналіз етичних кодексів дозволяє розкрити їх можливості для практичного використання: підвищення морального авторитету науки в суспільстві; досягнення високого рівня репутації Університету державної фіскальної служби України; дотримання академічної етики в міркуваннях, судженнях, висловлюваннях і поведінці університетської спільноти; створення системи вимог, що висуваються до суб'єктів освітнього та наукового процесу; забезпечення їх відповідності моральним критеріям академічної доброчесності.

Варто наголосити, що ключовим аспектом діяльності Університету державної фіскальної служби України щодо дотримання академічної етики та, відповідно, проявів академічної доброчесності є не тільки ухвалення етичних кодексів, а і практична реалізація їх положень,

моніторинг виконання норм і правил академічної поведінки. Для контролю за якістю освіти, оцінювання рівня академічної доброчесності членів академічної спільноти в університеті функціонує відділ забезпечення якості освіти, на базі якого сформовано комісію з питань етики та академічної доброчесності. У функціональні обов'язки даного відділу включено перевірку на унікальність текстів бакалаврських і магістерських робіт здобувачів вищої освіти, наукових досліджень професорсько-викладацького складу та наукових працівників, методичного забезпечення освітнього процесу вищої школи, а також виявлення порушень принципів і норм академічної доброчесності та неправомірних дій в науково-освітній сфері університету (офіційний сайт Університету державної фіскальної служби України; підрозділ «Відділ забезпечення якості вищої освіти»; вкладка «Академічна доброчесність»).

Після експертної перевірки текстів на унікальність даний відділ надає інформацію щодо фактів прояву академічної нечесності за інститутами та за спеціальностями. Прикладом є узагальнення результатів автоматичної перевірки 738 текстів наукових статей здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти на унікальність, проведеної 15.12.20 відділом забезпечення якості вищої освіти навчально-наукового центру організації освітнього процесу. Для оцінювання унікальності текстів статей були обрані такі критерії: схожість, перевищення показника допустимого відсотку унікальності та її середній показник. Отримані результати автоматичної перевірки унаочнено в таблиці 1.

Таблиця 1.

**РЕЗУЛЬТАТИ АВТОМАТИЧНОЇ ПЕРЕВІРКИ ТЕКСТІВ НАУКОВИХ СТАТЕЙ НА УНІКАЛЬНІСТЬ
ДРУГОГО(МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ЗА ІНСТИТУТАМИ)**

№ п/п	Навчально-науковий інститут	Кількість статей за інститутами	Кількість статей з порушеннями		Види порушень	Кількість статей з видами порушень	
			Кількість	%		Кількість	%
1.	ННІ обліку, аналізу та аудиту	113	13	11,5	Перевищення допустимого відсотку схожості	13	11,5
2	ННІ фінансів, банківської справи	148	11	7,4	Перевищення допустимого відсотку схожості Шахрування	10 1	6,7 0,7
3	ННІ економіки, оподаткування та митної справи	88	14	15,9	Перевищення допустимого відсотку схожості Шахрування	12 2	13,6 2,3
4	ННІ інформаційних технологій	10	0	0	-	-	-
5	ННІ спеціальної фізичної і бойової підготовки та реабілітації	26	3	11,5	Перевищення допустимого відсотку схожості	3	11,5
6	ННІ права	221	34	15,3	Перевищення допустимого відсотку схожості	22	9,95

					Шахрування Перевищення показника цитат	5 7	2,3 3,2
7	Факультет підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції	132	34	25,7	Перевищення допустимого відсотку схожості Плагіат Шахрування Перевищення показника цитат	27 1 3 3	20,4 0,77 2,3 2,3
Всь ого		738	109	14,77		109	14,77

Як показують кількісні дані таблиці 1, в Університеті державної фіскальної служби України було виявлено певний відсоток здобувачів вищої освіти, які не дотримувались етичних цінностей, принципів і норм академічної доброчесності при написанні наукових статей (14,77%). Із порушниками академічної доброчесності проводилась бесіда, під час якої були розкриті основні причини некоректної поведінки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. З'ясовано, що факти порушення академічної доброчесності значною мірою зумовлені їх недостатньою обізнаністю з принципами та нормами наукової етики, цифровими технологіями та методами перевірки тексту на унікальність, особливостями перефразування тексту при його цитуванні.

За результатами академічних порушень було проведено профілактичний інструктаж для здобувачів вищої освіти, які проявили нечесність при написанні дипломних робіт. У процесі інструктажу у них виникло питання: «Чи дозволяється використовувати раніше опрацьований матеріал власної роботи при проведенні наукового дослідження?». Поставлене здобувачами питання про дозволений обсяг самозапозичення та визначення відсотку оригінальності тексту наукового дослідження у даному випадку потребує відповідного нормативного врегулювання.

Крім того, у процесі профілактичного інструктажу виявилось, що академічний інтерес для опитуваних становить вирішення проблеми щодо цитування наукових текстів у дипломній роботі, яке нерідко тлумачиться як плагіат. Респондентів було проінформовано, що у цьому випадку призначається рецензент, висновки якого заслуховуються на випусковій кафедрі. Подальша процедура доведення академічної доброчесності передбачає надання випускнику довідки з обґрунтуванням дозволу певного цитування з посиланням на авторський текст.

Освоєння положень вищевказаних документів і вирішення нагальних питань наукової етики сприяло підвищенню рівня академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти.

Позитивні результати проведеної профілактичної роботи із запобігання порушень академічної доброчесності здобувачів вищої освіти та кількісні дані повторної перевірки текстів статей на унікальність згідно вимог, що пред'являються до даного виду робіт, свідчать про доцільність організації виховних заходів із: освоєння принципів і правил наукової етики; виховання моральних якостей та академічної поведінки молодих науковців; формування культури наукової мови; оволодіння умінням аналізувати наукову літературу; коректно висловлювати власні судження і об'єктивно висвітлювати результати проведеного дослідження.

Однак, сумлінна робота в окресленому напрямі потребує значного збільшення кількості годин на керівництво науковими роботами здобувачів вищої освіти для досягнення якості їх

виконання. У навчальному плані університету на наукове керівництво курсовою роботою відведено лише 2 години, бакалаврською – 14, магістерською – 25 годин. За таких умов неможливо підвищити якість наукових робіт здобувачів вищої освіти, оволодіти умінням вірно оформляти результати дослідження, оптимізувати роботу наукових керівників з формування академічної доброчесності. Безперечно, що виправлення цих прогалин в науково-освітньому процесі університету потребує певної уваги та інтенсифікації організаційної діяльності керівництва університету.

З метою складання попереднього уявлення про сформованість академічної доброчесності у науково-педагогічних працівників кафедри психології, педагогіки та соціології Навчально-наукового інституту гуманітарних наук Університету державної фіскальної служби України було проведено опитування. Вибірку складало 30 опитуваних науково-педагогічних і наукових працівників. Респондентам пропонувалось відповісти на такі питання: «Чи використовували Ви текстові запозичення з наукових публікацій як власні?»; «Чи використовували Ви засоби перефразування тексту опублікованих праць як власні судження у наукових дослідженнях і методичних роботах?»; «Чи виконували Ви наукові роботи на замовлення?». Результати опитування унаочнено у таблиці 2.

Таблиця 2

№ п/п	Питання	Кількість (%)
1	Чи використовували Ви текстові запозичення з наукових публікацій як власні?	13
2	Чи використовували Ви засоби перефразування тексту опублікованих праць як власні судження?	40
3	Чи використовували Ви ідеї та міркування з наукових джерел, їх цитування без посилань на автора?	26
4	Чи подавали Ви повторно до друку вже опубліковані Вами наукові тексти?	80
5	Чи виконували Ви наукові роботи на замовлення?	66

Отримані результати опитування свідчать про недостатній рівень дотримання викладачами норм і вимог академічної етики щодо текстових запозичень (13%) і цитувань без посилань на автора у наукових публікаціях (26%). Більш високий показник порушень академічної доброчесності виявився при аналізі відповідей стосовно перефразування тексту вже опублікованих праць (40%) і виконання викладачами і науковцями робіт на замовлення (66%). Особливе занепокоєння викликає високий показник повторної публікації наукових текстів (80%). Кількісний аналіз результатів опитування свідчить про необхідність удосконалення процесу формування академічної доброчесності та практичної реалізації етичних і нормативно-правових механізмів регулювання в університетському співтоваристві.

Відтак, проведена перевірка текстів наукових робіт здобувачів вищої освіти та опитування науково-педагогічних працівників надали можливість виявити основні *проблеми*, вирішення яких має підвищити рівень академічної доброчесності суб'єктів освітньої та наукової діяльності.

Поширеною серед здобувачів вищої освіти є проблема «мозаїчного» плагіату, у результаті якої з'являється «мозаїка» і стає незрозумілим, де закінчується одне джерело і починається інше, а де висловлюється коментар автора. Для мінімізації проявів мозаїчного плагіату доцільно

під час контролю текстів на оригінальність здійснити аналіз і реєстрацію плагіату за персоналіями, студентськими групами, спеціальностями, інститутами.

Наступною проблемою академічної доброчесності є дублювання результатів уже опублікованих досліджень, що спричиняє пониження рівня якості науки та освіти, перешкоджає прояву творчої ініціативи та самостійності, виникненню оригінальних ідей і нових відкриттів.

Подальшого обговорення потребує проблема стягнення уповноваженими органами управління за академічну недоброчесність відповідно до положень ст.42 Закону України «Про освіту», ст.6 «Закону України «Про вищу освіту», а також етичних кодексів закладів вищої освіти.

Вирішення виявлених проблем наукової етики полягає, перш за все, у вдосконаленні роботи зі суб'єктами університетського співтовариства щодо формування моральних цінностей, етичної самосвідомості та внутрішньої культури як складових академічної доброчесності. Морально-етична спрямованість організаційно-виховної та профілактичної роботи із запобігання порушень наукової етики має реалізовуватись завдяки проведенню заходів (вебінарів, круглих столів, конференцій, форумів), діяльність яких зорієнтована на обговорення існуючих проблем академічної доброчесності, а не на дискусію про введення санкцій. У цьому контексті на увагу заслуговує проведений вебінар в рамках проекту по обміну досвідом у диджиталізації освіти «The Unicheck educational community», який відбувався 28 жовтня 2020 р. за участі спікерів провідних закладів освіти Харкова.

Методичний аспект вирішення проблем наукової етики та протидії академічній нечесності полягає, насамперед, у створенні міжнародних проектів з обміну досвідом, розробці програм і рекомендацій з формування академічної доброчесності освітян і науковців.

Методична робота Університету державної фіскальної служби України в напрямі етичного та нормативно-правового регулювання процесу формування академічної доброчесності представлена такими видами діяльності:

- створено навчальну програму «Академічна доброчесність як запорука якості вищої освіти» для науково-педагогічних працівників (таблиця 3);

Таблиця 3

Структура програми

№ п/п	Назва тем	Кількість годин		
		Загальна кількість годин / кредитів ЄКТС	у тому числі	
			Аудиторні заняття (години)	Самостійна робота (годин)
1.	Сутність та фундаментальні цінності академічної доброчесності	6	4	2
2.	Ефективні методи боротьби з плагіатом і списуванням у вищій школі. Практика використання ДПУ системи автоматизованої перевірки текстових робіт UNICHECK	6	4	2
3.	Нормативна база ДПУ щодо реалізації основних принципів академічної доброчесності	4	2	2
4.	Академічна відповідальність: види, особливості реалізації.	6	4	2

5.	Академічна доброчесність як запорука достовірності наукових досліджень	4	2	2
6.	Основи академічного письма – підвалини академічної культури	4	2	2
Всього		30/1	18	12

- розроблено методичні рекомендації з наукової етики для здобувачів вищої освіти та аспірантів, у яких пояснюються мета та принципи академічної доброчесності, розкриваються причини та чинники порушень наукової етики, характеризуються методи їх подолання, розглядаються можливі наслідки академічної недоброчесності;

- впроваджено онлайн програми з перевірки текстів наукових праць на оригінальність («Антиплагіат»);

- пропонувано методичні вказівки щодо написання есе, створення мікропроектів, виконання

курсівих і випускових робіт, творчих завдань і науково-аналітичного огляду, що сприяє формуванню у авторів аналітичних умінь і самостійності наукового пошуку, прояву креативності та оригінальності мислення, збагаченню досвіду наукової праці та самоактуалізації;

- створено експертну групу контролю за виконанням положень Кодексу академічної доброчесності з використанням Unicheck;

- визначено показники оригінальності тексту наукових досліджень здобувачів вищої освіти.

Зауважимо, що серед *форм організації* наукової діяльності університетського співтовариства щодо запобігання проявів академічної недоброчесності слід виокремити залучення всіх суб'єктів освітньої та наукової діяльності (викладачів, науковців, аспірантів, студентів) до колективної дослідницької діяльності, формування у них навичок роботи в команді, активізації творчої ініціативи. Участь у колективному дослідженні над вирішенням актуальних проблем сучасної науки має мінімізувати некоректні дії з ідейного, тематичного та текстового запозичення у інших дослідників. У такий спосіб в Університеті державної фіскальної служби України створено сприятливу психологічну атмосферу для колективної наукової творчості та формування академічної доброчесності.

Мобілізація зусиль університетської громади щодо підтримки благоприємної атмосфери, в якій панують моральні цінності, етичні принципи та норми академічної поведінки, а освітні та наукові практики відповідають кращим міжнародним стандартам, дозволяє підкреслити, що етичні кодекси та нормативно-правові документи є ефективними механізмами регулювання процесу академічної доброчесності в університетському співтоваристві.

Аналіз законодавчих актів, нормативно-правової бази, вивчення досвіду діяльності Університету державної фіскальної служби України дає підстави стверджувати, що організація процесу формування академічної доброчесності має бути здійснена на основі системного підходу.

На цих засадах в Університеті державної фіскальної служби України створено організаційну систему управління даним процесом, до складу якої входять такі структурні компоненти:

організаційний, – що включає: організаційну діяльність уповноважених органів університету з впровадження законодавчих актів, міжнародних і вітчизняних проектів з академічної доброчесності; укладання суспільних угод щодо проведення наукових досліджень за міжнародними стандартами і на принципах наукової етики; нормативно-правове та етичне

регулювання діяльності університетського співтовариства; встановлення взаємодії ректорату, відповідних структурних підрозділів з ресурсними центрами закладу вищої освіти; організацію наукових вебінарів, конференцій і форумів з академічної етики і висвітлення пропозицій на сайті; налагодження міжнародних контактів;

- *інформаційний*, – який припускає: ознайомлення з феноменом академічної доброчесності, її принципами, правилами і нормами поведінки в освітній та науковій діяльності; надання консультацій для здобувачів вищої освіти і науково-педагогічних працівників з дотримання міжнародних стандартів з академічної етики;

- *аксіологічний*, – що призваний: стимулювати освітян і науковців до академічної доброчесності на основі моральних цінностей; розкривати їх значення при проведенні наукового дослідження та висвітленні його результатів; спрямовувати освітню та наукову діяльність університетського співтовариства на реалізацію ціннісних орієнтирів сучасної науки;

- *правовий*, – котрий має орієнтувати освітян і науковців на: виконання положень законодавчих і нормативно-правових актів, етичних кодексів академічної доброчесності; визначення адміністративних заходів з протидії порушенням академічної етики;

- *технологічний*, – що призначений для: матеріально-технологічного забезпечення необхідним обладнанням ресурсних центрів для етичного регулювання діяльності університетського співтовариства; створення репозитарію електронної бібліотеки; оснащення даного процесу цифровими технологіями; використання онлайн-програм перевірки текстів на оригінальність;

- *методичний*, – який передбачає: вивчення міжнародного досвіду формування академічної доброчесності; створення навчальних програм і методичних рекомендацій з формування академічної етики для всіх суб'єктів освітньої та наукової діяльності; опрацювання механізмів і методичного інструментарію для впровадження стратегії та проектів академічної доброчесності; організацію заходів з обміну ідеями щодо вирішення проблем наукової етики, використання нових форм і методів діяльності з попередження та протидії академічній недоброчесності;

- *творчий*, – покликаний: створювати етичні моделі управління процесом формування академічної доброчесності; розробляти етичні кодекси і проекти з реалізації цінностей, принципів і норм академічної етики в освітній та науковій діяльності; використовувати сучасні технології для подолання корупції в університетському середовищі;

- *аналітичний*, – що включає: моніторинг якості освітнього та наукового процесу в університеті; оцінювання його інформатизації та технологізації; онлайн діагностику текстів наукових, навчальних і методичних праць на оригінальність; аналіз результатів впровадження законодавчих і нормативних актів, міжнародних і вітчизняних проектів і програм з академічної доброчесності;

- *контрольний*, – який спрямований на: здійснення експертною комісією контролю та оцінювання результатів впровадження проектів і програм з академічної доброчесності в освітній та науковий процес закладу вищої освіти; оприлюднення результатів експертної перевірки на оригінальність текстів наукових досліджень і методичних праць за персоналіями, спеціальностями, інститутами та в цілому в ЗВО; виявлення проблем у процесі формування академічної доброчесності та прогалин у його процедурі з метою досягнення високого рівня якості наукової та освітньої діяльності університету;

- *коригувальний*, – зорієнтований на: знаходження ефективних способів подолання виявлених проблем та їх практичне використання в процесі формування академічної доброчесності; складання перспективного та поточного плану подальшого розвитку

академічної доброчесності в університетському співтоваристві, визначення завдань і шляхів їх реалізації; прогнозування результатів роботи;

- *фінансовий*, – що свідчить про наявність фінансування, достатнього для реалізації розроблених проєктів і програм, надання додаткових фінансових бонусів для оптимізації та інтенсифікації науково-етичної роботи університетського співтовариства за міжнародними стандартами.

Багатоаспектна спрямованість діяльності Університету державної фіскальної служби України в напрямі розвитку академічної доброчесності суб'єктів освітнього процесу, безперечно, реалізується завдяки створенню відповідної інфраструктури академічного середовища, в якій встановлена взаємодія між різними векторами роботи, зорієнтованих на виконання комплексу завдань, зокрема: а) вивчення наукової та освітньої етики; б) розроблення проєктів етичного регулювання та їх розповсюдження в університетському середовищі; в) використання цифрових технологій та онлайн-програм для підвищення якості освітньої та наукових діяльності; г) створення репозитарію бібліотечних фондів, ресурсного центру, системи конференц-зв'язку та відео-конференцій, інтелектуальної Інтернет-мережі, системи резервування даних; функціонування центру проведення заходів та експертної групи з моніторингу якості освітнього процесу та наукових праць.

Розвинута інфраструктура академічного простору Університету державної фіскальної служби України є оптимальною умовою для успішного формування академічної доброчесності, що включає: проведення вебінарів і майстер-класів для обміну досвідом і поширення методичного забезпечення; створення оптимальних умов для мотивації щодо академічної доброчесності; відкриття лабораторій для актуалізації інтелектуального потенціалу академічного співтовариства в галузі наукової творчості з використанням сучасного технологічного та програмного забезпечення; організація освітніх практик для впровадження нових навчально-методичних комплексів з проведення наукових досліджень; проєктування заходів для мережевої взаємодії та проведення експериментів із зарубіжними академічними співтовариствами.

Функціонування інфраструктури академічного освітнього простору в Університеті державної фіскальної служби України забезпечує досягнення ефективних результатів процесу формування академічної доброчесності суб'єктів освітньої та наукової діяльності, їх моральних цінностей та етичної самосвідомості, оригінальності мислення та здатності до самостійного наукового пошуку, творчої самореалізації та інноваційної активності.

Висновки

Підсумовуючи викладені положення слід сформулювати наступні висновки:

1. Проаналізовані міжнародні та вітчизняні етичні та нормативно-правові документи щодо академічної доброчесності дозволили визначити її фундаментальні цінності та принципи, наголосити на значенні організаційної діяльності університетів для підвищення якості вищої освіти, достовірності результатів наукових досліджень, престижу репутації сучасної науки в суспільстві.

2. Висвітлення досвіду діяльності Університету державної фіскальної служби України уможливило визначити ефективні інструменти етичного та нормативно-правового регулювання академічної доброчесності - нормативні положення, етичні кодекси, навчальні програми, експертиза наукових текстів на унікальність, - використання яких сприяло реалізації фундаментальних цінностей, принципів, правил і норм академічної етики в університетському співтоваристві, а також запобіганню її порушень.

3. Дотримання принципів академічної доброчесності суб'єктами освітньої та наукової діяльності зумовило необхідність застосування в Університеті державної фіскальної служби України сучасного методичного забезпечення та технічного обладнання для автоматизованої перевірки текстів на унікальність та проведення експертизи наукових досліджень.

4. Цифрові трансформації в технологічній сфері вищої освіти зумовили впровадження в освітню практику України програми Unichек, використання якої сприяє уникненню проявів академічної недоброчесності при написанні курсових і дипломних робіт здобувачів вищої освіти, публікації результатів досліджень, рецензуванні та експертному оцінюванні наукових праць.

5. Системний підхід до формування академічної доброчесності в Університеті державної фіскальної служби України надав змогу впровадити в практику вищої школи організаційну систему управління даним процесом, що включає комплексну взаємодію її структурних компонентів, а саме: організаційного, інформаційного, аксіологічного, правового, технічного, методичного, творчого, аналітичного, контрольного, коригувального, фінансового.

6. Досягнення позитивних результатів процесу формування академічної доброчесності в Університеті державної фіскальної служби України забезпечується завдяки створенню академічної інфраструктури, функціонування якої дозволяє здійснити дієве етичне та нормативно-правове регулювання в університетському середовищі.

Перспективи подальших досліджень в окресленому напрямі полягають у підвищенні ефективності процесу формування академічної доброчесності у вітчизняних закладах вищої освіти за міжнародними стандартами, створенні оптимальних умов для наукової творчості суб'єктів освітньої діяльності та впровадження зарубіжного досвіду реалізації просвітницької місії університетів з опанування новітніми освітніми практиками.

Бібліографічні посилання

- Дегтярьова, І. (2016). Вплив академічної доброчесності на інституційну практику української вищої школи. У Фінікова, Т.В., & Артюхова, А.Є. (ред.), *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* (с. 197-212).
- Етичний кодекс ученого України. (2009). Постанова загальних зборів НАН України. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text>
- Закон України «Про вищу освіту». (2014). №1556-VII, від 01.07.2014 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 37-38, ст.2004. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність». (2015). № 848-VIII, від 26 листопада 2015 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
- Закон України «Про освіту». (2017). № 2145-VIII, від 05.09.2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Нестеров, А. В. (2014). Плагиат в научній сфері. *Право інтелектуальної собственности*, № 1, С. 4–7.
- Пак, І. В. (2019). Академічна культура українського студентства: фактори формування та особливості прояву: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології. Харків.
- Сайт Університету державної фіскальної служби України. (н.д.). <https://www.nusta.edu.ua>
- Тицька, Я. О. (2018). Академічна доброчесність як елемент забезпечення якості освіти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. Юриспруденції, №34, С.4-7.
- Фінікова, Т.В., & Артюхова, А.Є. (ред.). (2016). *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. К. : Видавництво «Таксон».

- Фундаментальные ценности академической добротности. Сайт International Center for Academic Integrity. <https://www.academicintegrity.org/fundamental-values/>
- Чуканова, С. (2017). Академічна добротність у процесі виконання наукових досліджень (презентація). <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10936>
- Academic Bill of Rights. (2003). Офіційний сайт Американської асоціації університетських професорів. <http://www.aaup.org/AAUP/comrn/rep/A/abor.htm#>
- Baždarić, K. (2012). Plagiarism detection: quality management tool for all scientific journals. *Croatian Med. J.* 53(1), 1–3. DOI: [10.3325 / cmj.2012.53.1](https://doi.org/10.3325/cmj.2012.53.1)
- Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region. (2004). <https://doi.org/10.1080/03797720500083922>
- Ladd, J. (1998). The Quest for a Code of Professional Ethics: An Intellectual and Moral Confusion. Arne P. Vesilind, Alastair S. Gunn. *Engineering, Ethics, and the Environment*. GB: Cambridge University Press, pp. 210-218.
- McCullough, M., & Holmberg, M. (2005). Using the Google search engine to detect word-for-word plagiarism in Master's theses: a preliminary study. *Coll Stud J.*, 39(3), 435-441. <https://doi.org/10.1080/13614570601136255>
- Masic, I. (2014). Plagiarism in scientific research and publications and how to prevent it. *Mater Sociomed*, 26(2), 141-146. <https://doi.org/10.5455/msm.2014.26.141-146>
- Ryan, G., Bonanno, H., Krass, I., Scouller, K., & Smith, L. (2009). Undergraduate and postgraduate pharmacy students' perceptions of plagiarism and academic honesty. *American Journal of Pharmaceutical Education*. 73(6):105. <https://doi.org/10.5688/aj7306105>
- Howard, R. M., & Robillard, A. E. (editors). (2008). *Pluralizing plagiarism: identities, contexts, pedagogies*. Portsmouth, NH: Boynton/Cook Publishers Inc.
- International Association of Universities. The Global Voice of Higher Education (н.д.). Офіційний сайт – Policy Statements. <https://iau-aiu.net/>
- Scanlon, P. M., & Neumann, D. R. (2002). Internet plagiarism among college students. *J Coll Stud Dev*. 43 (3):374–385.
- Statement of ethical principles. (н.д.). NAFSA Association of International Educators. http://www.nafsa.org/File/ethical_principles
- There is currently worldwide concern over corruption in education. This concern touches all Member States and all levels of education. (н.д.). The Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education. <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education>

References

- Dehtiarova, I. (2016). *Vplyv akademichnoi dobrochesnosti na instytutsiinu praktyku ukrainskoi vyshchoi shkoly* [The Influence of Academic Integrity on the Institutional Practice of Ukrainian Higher Education]. U Finikova, T.V., & Artiukhova, A.Ie. (red.), *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu* (s. 197-212). (In Ukrainian).
- Etychnyi kodeks uchenoho Ukrainy [Code of Ethics of the scientist of Ukraine]. (2009). Postanova zahalnykh zboriv NAN Ukrainy. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text> (In Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine "On Higher Education"] (2014). №1556-VII, vid 01.07.2014 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 37-38, st.2004. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (In Ukrainian).

Zakon Ukrainy «Pro naukovu ta naukovo-tekhnichnu diialnist» [Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activity"]. (2015). № 848-VIII, vid 26 lystopada 2015 r. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (In Ukrainian).

Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]. (2017). № 2145-VIII, vid 05.09.2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (In Ukrainian).

Nesterov, A. V. (2014). Plahyat v nauchnoi sfere [Plagiarism in the scientific sphere]. *Pravo yntellektualnoi sobstvennosti*, № 1, S. 4–7. (In Ukrainian).

Pak, I. V. (2019). Akademichna kultura ukrainskoho studentstva: faktory formuvannia ta osoblyvosti proiavu [Academic culture of Ukrainian students: factors of formation and features of manifestation]: avtoref. dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata sotsiologichnykh nauk 22.00.04 – spetsialni ta haluzevi sotsiologii. Kharkiv. (In Ukrainian).

Sait Universytetu derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy [Website of the University of the State Fiscal Service of Ukraine]. (n.d.). <https://www.nusta.edu.ua> (In Ukrainian).

Tytska, Ya. O. (2018). Akademichna dobrochesnist yak element zabezpechennia yakosti osvity. Naukovyi visnykh Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. Yurysprudentsii, №34, S.4-7. (In Ukrainian).

Finikova, T.V., & Artiukhova, A.Ie. (red.). (2016). *Akademichna chesnist yak osnova staloho rozvytku universytetu* [Academic honesty as a basis for sustainable development of the university]. K.: Vydavnytstvo «Takson». (In Ukrainian).

Fundamentalnye tsennosti akademicheskoi dobrochestnosti [Fundamental values of academic integrity]. (n.d.). Sait International Center for Academic Integrity. <https://www.academicintegrity.org/fundamental-values/> (In Ukrainian).

Chukanova, S. (2017). Akademichna dobrochesnist u protsesi vykonannia naukovykh doslidzhen (prezentatsiia) [Academic integrity in the process of conducting research (presentation)]. <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10936> (In Ukrainian).

Academic Bill of Rights. (2003). Офіційний сайт Американської асоціації університетських професорів. <http://www.aaup.org/AAUP/comrn/rep/A/abor.htm#>

Baždarić, K. (2012). Plagiarism detection: quality management tool for all scientific journals. *Croatian Med. J.* 53(1), 1–3. DOI: [10.3325 / cmj.2012.53.1](https://doi.org/10.3325/cmj.2012.53.1)

Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region. (2004). <https://doi.org/10.1080/03797720500083922>

Ladd, J. (1998). The Quest for a Code of Professional Ethics: An Intellectual and Moral Confusion. Arne P. Vesilind, Alastair S. Gunn. Engineering, Ethics, and the Environment. GB: Cambridge University Press, pp. 210-218.

McCullough, M., & Holmberg, M. (2005). Using the Google search engine to detect word-for-word plagiarism in Master's theses: a preliminary study. *Coll Stud J.*, 39(3), 435-441. <https://doi.org/10.1080/13614570601136255>

Masic, I. (2014). Plagiarism in scientific research and publications and how to prevent it. *Mater Sociomed*, 26(2), 141-146. <https://doi.org/10.5455/msm.2014.26.141-146>.

Ryan, G., Bonanno, H., Krass, I., Scouller, K., & Smith, L. (2009). Undergraduate and postgraduate pharmacy students' perceptions of plagiarism and academic honesty. *American Journal of Pharmaceutical Education*. 73(6):105. <https://doi.org/10.5688/aj7306105>

Howard, R. M., & Robillard, A. E. (editors). (2008). *Pluralizing plagiarism: identities, contexts, pedagogies*. Portsmouth, NH: Boynton/Cook Publishers Inc.

International Association of Universities. The Global Voice of Higher Education (n.d.). Офіційний сайт – Policy Statements. <https://iau-aiu.net/>

Scanlon, P. M., & Neumann, D. R. (2002). Internet plagiarism among college students. *J Coll Stud Dev.* 43 (3):374–385.

Statement of ethical principles. (н.д.). NAFSA Association of International Educators. http://www.nafsa.org/ /File/ /ethical_principles

There is currently worldwide concern over corruption in education. This concern touches all Member States and all levels of education. (н.д.). The Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education. <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education>

Sulima Yevhen
DienizhnaSvitlana

Academic integrity: ethical and legal regulation in the university community

Abstract

The article substantiates the urgency of the problem of ethical and regulatory regulation of the process of formation of academic integrity in higher education institutions.

The purpose of the article is to analyze the tools of ethical and regulatory regulation in the university community and highlight the practical experience of their implementation at the University of the State Fiscal Service of Ukraine. The content of the article reveals the essence of academic integrity, characterizes the types of its violations. The evolution of the creation of an international legal framework for the formation of academic integrity is traced. An analysis of the provisions of domestic legislation on academic integrity and the types of penalties for its violation. Normative documents of ethical and normative-legal regulation in the academic community of the University of the State Fiscal Service of Ukraine are considered. The peculiarities of the infrastructure and system organization of the university's activity on the formation of academic integrity are revealed. Based on the identified problems, the priority areas, forms and methods of the university's activities to improve the process under consideration are determined. The article uses such methods as: historical analysis; content analysis when working with ethical and administrative documents of a higher education institution; survey of research and teaching staff; quantitative analysis of automatic verification of texts of scientific articles for uniqueness.

Research results. The analysis of the tools of ethical and normative-legal regulation of academic integrity revealed priority directions, mechanisms, forms and methods of work on formation of academic integrity and prevention of its violations by subjects of educational and scientific activity according to international standards. Based on the experience of the University of the State Fiscal Service of Ukraine, the organizational management system of the process of formation of academic integrity in the university community is considered.

Conclusion. The optimal results of ethical and normative-legal regulation of academic integrity have been achieved at the University of the State Fiscal Service of Ukraine due to the functioning of the organizational management system of this process, created according to international standards.

Key words: academic integrity, ethical principles, violation of academic ethics, tools of ethical and normative-legal regulation, organizational system of management of process of formation of academic integrity.

Інформація про авторів:**Суліма Євген**

- доктор філософських наук, професор
- Член-кореспондент НАПН України
- Україна
- Навчально-науковий інститут гуманітарних наук Університету державної фіскальної служби України, директор інституту
- ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-8393-4591>,
- e- mail: msu2017@ukr.net; тел.+380684013785

SulimaYevhen

- PhD in Philosophy, Professor
- Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
- Ukraine
- High educational institution «State Tax University», Director of the Educational and Scientific Institute of Humanities,
- Educational and Scientific Institute of Humanities of the University of the State Fiscal Service of Ukraine, director of the institute

Деніжна Світлана

- кандидат педагогічних наук, доцент
- Україна
- Навчально-науковий інститут гуманітарних наук Університету державної фіскальної служби України, кафедра психології та соціології
- ORCIDiD: <https://orcid.org/0000-0002-3190-7903>
- e- mail: dieniezhna@gmail.com; тел.+380964848321

Dienizhna Svitlana

- PhD in Pedagogy, Associate Professor
- Ukraine
- High educational institution «State Tax University», Associate Professor of Psychology and Sociology
- Educational and Scientific Institute of Humanities of the University of the State Fiscal Service of Ukraine, Department of Psychology and Sociology